

ХОРОЛЬСЬКА Т. А.,
КОМАРОВА О.,
м. Кривий Ріг

СОФІЯ РУСОВА ПРО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ШКОЛЯРА

Розвиток гуманної, вільної відповідальної особи безпосередньо пов'язаний із системою її духовних цінностей. Духовність так чи інакше передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, якщо вони задовольняються за рахунок інших людей, спирається на моральну культуру людства. У наш час, час розгулу невігластва, тимчасового духовного бездоріжжя, людина все більше відчуває необхідність розвитку і формування духовної культури. Це вірний шлях, щоб наше суспільство у цілому не тільки вижило - це постулат печерної людини - але й рухалося далі шляхом соціального й духовного прогресу - це постулат цивілізованого людства, теоретично об'єднаного у планетарному масштабі.

Духовна культура, створена людиною, - є другий світ, надбудова над природою стихійною. Світ духовної культури - це світ загальнолюдських духовних цінностей, які виявляються в масштабах всієї планети і є надбанням всього людства. Ненароком виникає питання: чи духовна культура це тільки констатація того, що людство до нас і без нас надбало те, що називається духовними скарбами і орієнтирами, тільки знання певних норм і правил поведінки, знання гуманістичних цінностей? Однозначно відповісти на це питання неможливо. Адже людина в процесі діяльності виступає як культурно-історична істота, а загальнолюдські якості особистості формуються в результаті засвоєння мови, залучення в процесі виховання до існуючих у суспільстві цінностей, традицій. У цьому аспекті духовна культура виступає мірою загальнолюдського в людині, характеристикою її як соціально

активної істоти. Підкреслимо, саме мірою, бо у кожного рівень духовних потреб і розвитку індивідуальний, знаходиться у певній залежності від змісту, засобів і шляхів виховання і самовиховання цієї особи, від того, на що вихователі (маються не увазі й батьки, і вчителі, і суспільство взагалі) орієнтували людину - на досягнення власних інтересів і в той же час нівелювання інтересів оточуючих, чи виховували в людині насамперед те, що допомагало б їй не вступати у суперечки з існуючими духовними (перш за все моральними) нормами, те, що допомагало б їй жити у відповідності з совістю, духовними абсолютами добра, краси й істини.

Є різні визначення поняття духовності. Наприклад, точка зору окремих філософів кафедри філософії КДІІ зводиться до того, що духовність - це певний стан свідомості особистості, за допомогою якого особистість спроможна зрозуміти значення духовних цінностей для визначення сенсу її власного життя, поведінки та вчинків у відповідності з ними, а не всупереч.

Підсумовуючи вищевказане, можна дати власне визначення духовності - це спосіб існування того індивідуального, особистісного, що сформувалося під впливом виховання і самовизначення.

Відомо, що виховання - це процес, у якому переважає передання вихованцям тих цінностей і норм суспільного життя, що створило людство за тисячоліття свого існування, передання з метою збереження роду людського як специфічного соціального утворення. Але не слід забувати, що навряд чи людство рухалося б вперед, якби не створювало щось нове, відмінне від існуючого, але на його основі. Це стосується і виховання. В такому разі воно розглядається як такий процес, що не виключає елементів творчості по збагаченню тих чи інших духовних цінностей, створенню нових ідеалів й орієнтирів на існуючих старих засадах. Видатний український педагог С. Русова зазначала, що «виховання є передання найкращих моральних заповітів і знань попередніх поколінь для того, щоб із дитини виробилась людина у найкращому значенні слова, найкраще фізично й інтелектуально пристосована до умов життя». Звичайно, гармонійна особистість повинна бути фізично та інтелектуально розвинута, але хіба не обов'язковою є наявність духовних цінностей, знання моральних вимог і гуманістичних норм та дотримання їх у житті? Підхід до сучасного виховання як до процесу передання і засвоєння загальнолюдських цінностей, створення нових критеріїв, норм й орієнтирів є умовою формування цілісної особистості, єдиної

тілом, розумом і душею, а отже, і гарантом існування людства в цілому, гарантом збереження духовного здоров'я.

Вітчизняна концепція освіти та виховання передбачає, що «цілісна особистість громадянина України успішно формується тоді, коли вона вбирає в себе високі цінності духовної спадщини і реалізує у своєму житті заповіді предків». Таке положення концепції необхідно практично реалізовувати у навчально-виховному процесі. Поняття виховання, а не навчання повинно стати вихідним при дослідженні результативності діяльності школи. Саме цей навчальний заклад повинен бути одним із провідних інститутів виховання особистості. «Ми часто зустрічаємо людей назверх освічених, енциклопедично озброєних знаннями, а всередині у них пустиня, як говориться у Біблії, «гроби пофарбовані, поваплені», - писала С. Русова.

До цього часу школа віддавала, на жаль, пріоритет озброєнню учнів знаннями, а вихованню приділяла мінімум уваги. В сучасних соціальних умовах варто переосмислити значимість виховного процесу як єдиного, найціннішого шляху формування духовно зрілої, суспільно значущої особистості.